
GERT VAN KLINKEN

Een hervormde gemeente in oorlogstijd

Opgedragen aan de nagedachtenis van Johan Snoek

¹ J.M. Snoek, *The Grey Book. A collection of protests against Anti-Semitism and the persecution of the Jews, issued by non-Roman Catholic Churches and Church leaders during Hitler's rule*, Assen 1969; *De Nederlandse kerken en de Joden 1940-1945. De protesten bij Seyss-Inquart. Hulp aan Joodse onderduikers. De motieven voor hulpverlening*, Kampen 1990.

² J.M. Snoek, *Soms moet een mens kleur bekennen. Een terugblik op 70 jaar*, Kampen 1992.

³ J.M. Snoek aan G. Harinck en G.J. van Klinken, Rotterdam 27 maart 2012 (e-mail).

Op 31 augustus 2012 overleed in zijn woonplaats Rotterdam op 92-jarige leeftijd Johan Snoek: oud-verzetsman, gereformeerd predikant, auteur van meerdere kerkhistorische publicaties.¹ Als twintigjarige spande hij zich in om onderduikers een veilig adres te bezorgen, in de jaren vijftig werkte hij in Tiberias aan een verbeterde verhouding van joden en christenen, in het laatst van zijn leven kwam hij vooral op voor de van land en volwaardig burgerschap verstoken Palestijnen. 'Hij streefde naar gerechtigheid', zo schreven de kinderen op het overlijdensbericht. Dat betekende: stelling nemen. Het werd hem niet altijd in dank afgenomen. Snoek koos gedurende zijn lange leven zelden voor de gemakkelijke weg, maar wilde dat ook niet. Hij was ervan overtuigd dat het christelijk geloof 'kleur' dient te bekennen.² Tegelijk beseftte hij dat dit getuigen zich altijd afspeelt binnen de marges van het menselijk tekort. Vandaar de titel van zijn in 1969 verschenen studie naar de protesten van de Nederlandse kerken tegen de Jodenvervolgung: *The Grey Book*.

Snoek was als kerkhistoricus zorgvuldig, en wilde de werkelijkheid niet fraaier voorstellen dan die was. Tegelijk vervulde de toenemende aandacht voor een grijs middenveld tussen 'goed' en 'fout' hem met bezorgdheid. Aandacht voor de natuurlijke menselijke neiging tot compromis en zelfbehoud mocht niet ten koste gaan van het blijvende belang van morele criteria en de wil die te handhaven. Snoek correspondeerde hierover met ondermeer Chris van der Heijden, auteur van de trendzettende studie *Grijs Verleden*. Over hetzelfde onderwerp stuurde Snoek op 27 maart jl. per mail een brief aan George Harinck en ondergetekende.³ Hoeveel aanleiding de geschiedenis van het christendom ook bood voor kritische zelfreflectie, het mocht er volgens Snoek niet toe leiden dat de kerk uit schaamte of innerlijke onzekerheid eenvoudigweg ging afzien van protest tegen onrecht. Inzake gevoelige onderwerpen als uitgeprocedeerde asielzoekers was het Nederlandse christendom